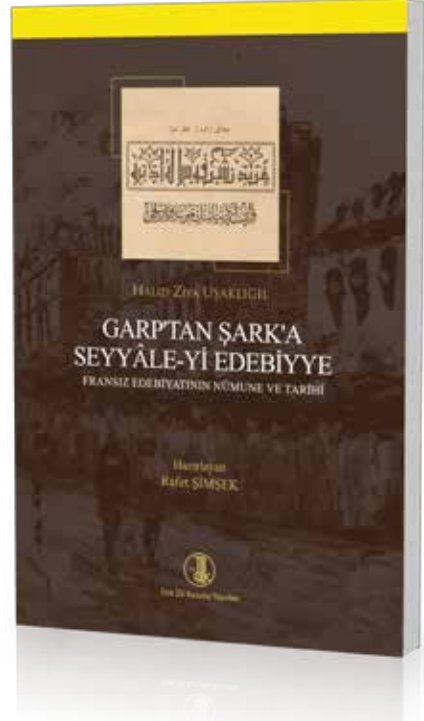

HALİT ZİYA UŞAKLIĞIL: GARP'TAN ŞARK'A SEYYÂLE-Yİ EDEBİYYE

Reşide Gürses

Servet-i Fünûn Dönemi, Türk edebiyatının modernleşmesinde önemli bir yere sahiptir. Servet-i Fünûn edebiyatının usta yazarlarından Halit Ziya Uşaklıgil (1866-1945), daha çok roman ve hikâyeleri ile tanınmaktadır. Altmış yıllık yazı hayatına sekiz roman sığdıran Halit Ziya Uşaklıgil'in *Garp'tan Şark'a Seyyâle-yi Edebiyye Fransız Edebiyatının Nümune ve Tarihi* adlı eseri, Fransız edebiyatı tarihiyle ilgili ilk telif eser özelliği taşımaktadır. Eserde, Fransız edebiyatı hem toplumsal hem biyografik açıdan ele alınmıştır. Halit Ziya Uşaklıgil bu eserinde, Fransız edebiyatı tarihinin başlangıçtan (6. yüzyıldan) 16. yüzyılın sonuna kadarki dönemini; Hippolyte Taine'in ırk-çevre-zaman şeklinde özetlenebilen ve Fransız edebiyatının oluş ve gelişimdeki toplumsal arka planı ortaya koyan yöntemiyle Sainte-Beuve'ün şair ve yazarların hayat hikâyelerini ve eserlerini ön plana çıkaran yönteminden yararlanarak yazmıştır. Ancak Halit Ziya; söz konusu eserinde, ele aldığı yazar ve şairleri -zaman zaman da yukarıda adını andığımız kişi ve yöntemlere bağlı kalmaksızın- kendi öznel bakış açısıyla da değerlendirmektedir. Yine Halit Ziya'ya göre bu eser; sadece bir edebiyat tarihi değil, aynı zamanda Fransa'nın meşhur edip ve şairlerinden seçilmiş parçaları da içeren bir "nümune-i edebiyat (edebiyat numunesi / antolojisi / seçkisi)" niteliğindedir.

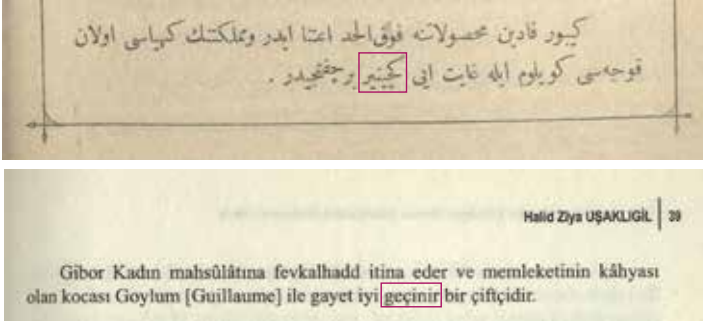
Fransız edebiyat tarihi için bir giriş niteliğinde olan bu seksen dört sayfalık eser; "İfade-i Mahsusâ", "Başlamadan Evvel" başlıklı kısımlardan sonra gelen ve Fransız edebiyatı tarihinin ele alındığı altı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla şöyledir:

- 1) Altıncı Asırdan On Birinci Asra Kadar
- 2) On Birinci ve On İkinci Asırlar
- 3) On Üçüncü Asır
- 4) On Dördüncü Asır
- 5) On Beşinci Asır
- 6) On Altıncı Asır

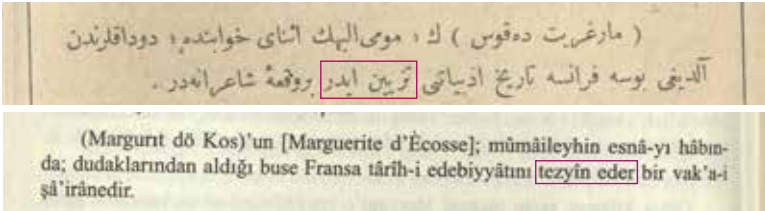
Söz konusu eser, Tanzimat Dönemi'nden gelen yeni nesir anlayışı doğrultusunda yazılmıştır. Ancak bu eserin çağına göre sade bir üslupla kaleme alındığı söylenebilirse de o dönemdeki diğer Türkçe eserlerin çoğunda olduğu

gibi Fransız cümle yapısının etkisi altında kaldığını belirtmekte yarar var.¹¹ Mesela sıfat-fiil ekli cümleler buna örnek olarak gösterilebilir:

1. "...gayet iyi **geçinir** bir çiftçidir." [Özgün metinde s. 20'de, yeni harflere aktarılan metinde s. 39'da.]

2. "...**tezyin eder** bir vak'a-yı şâ'irâne-dir." [Özgün metinde s. 26'da, yeni harflere aktarılan metinde s. 42'de.]

Rafet Şimşek tarafından *Garp'tan Şark'a Seyyâle-yi Edebiyye Fransız Edebiyatının Nümune ve Tarihi (İnceleme-Metin)* adıyla yayına hazırlanan ve Türk Dil Kurumu yayını olarak 2017 yılında basılan bu çalışma iki ayrı bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde Halit Ziya, Fransız edebiyatı, *Fransız Edebiyatının Nümune ve Tarihi* adlı eser hakkında değerlendirmeler; ikinci bölümde ise Halit Ziya Uşaklıgil'in 1303 / 1885 yılında *Garp'tan Şark'a Seyyâle-yi Edebiyye*

11 Halit Ziya Uşaklıgil, *Garp'tan Şark'a Seyyâle-yi Edebiyye Fransız Edebiyatının Nümune ve Tarihi*, (Hazırlayan: Rafet Şimşek), "I. Bölüm: İnceleme", TDK Yay., Ankara 2017, s. 22.

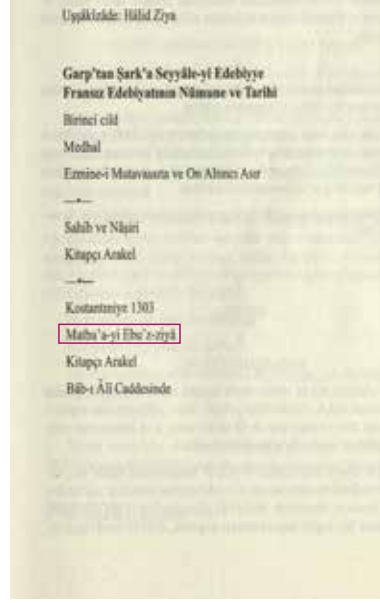
Fransız Edebiyatının Nümune ve Tarihi adıyla Matba'a-i Ebu'z-ziyâ'da basılmış olan eserin tıpkıbasımı ve Latin harflerine aktarılmış metni yer almaktadır. Fransız edebiyatı, *Fransız Edebiyatının Nümune ve Tarihi* adlı eser hakkında değerlendirmelerin yer aldığı birinci bölüm sonunda çalışmada yararlanılan "Kaynaklar" kısmı ve sonda da eserin tıpkıbasımı verilmiştir. Eserin Latin harflerine aktarımında; parantez, paragraf, çift tırnak ve dipnotlarda eserin özgün şekline bağlı kalınmıştır. 84 sayfadan oluşan bu eserle ilgili aktarımda, esas metindeki sayfa numaraları sayfanın üstünde ve ortalı şekilde verilmiştir. Bu çalışmanın sonunda tıpkıbasımdan önce verilen "Metinde Geçen Özel İsimler Listesi" (s. 83-90) oldukça kullanışlıdır çünkü tarihî kişilikler ve yer adları tek tek belirtilmektedir.

Fransız edebiyatı tarihi ile ilgili ilk telif eser olma özelliği taşıyan *Garp'tan Şark'a Seyyâle-yi Edebiyye Fransız Edebiyatının Nümune ve Tarihi*; sadece bahse konu eserin Latin harflerine aktarımını

değil, yazar ve eser çerçevesinde bazı değerlendirmeleri de içermesi açısından dikkate değer bir çalışmadır. Döneminin önemli nesir ustalarından biri olan Halit Ziya Uşaklıgil'in edebiyat tarihi ile ilgili olarak kaleme aldığı söz konusu eserin -yüz otuz üç yıl sonra da olsa- Latin harflerine aktararak yeniden yayımlanması, modern Türk edebiyatı tarihi için aydınlatıcı olmuştur. Ülkemizde edebiyat tarihçiliğinin henüz yeni başladığı dönemde yazılmış olan bu eser, Halit Ziya'nın edebiyat tarihçiliğine de ışık tutmaktadır.

Söz konusu eserde gördüğümüz birtakım yanlışlıklara gelince:

“*Seyyâle-i Edebiyye*” ve “*Matba‘a-i Ebu‘z-ziyâ*” kelimelerindeki hemzeli tamlama ekinin “-y-” ile “*Matba‘a-yi Ebu‘z-ziyâ*” ve “*Seyyâle-yi Edebiyye*” şeklinde okunması yanlıştır.

Ayrıca sayfa 62'de yer alan 17. dipnotta Théodore de Bèze'in müstear adının matbaa hatasından dolayı yanlış yazıldığı, konuyla ilgili olarak yapılan taramalarda böyle bir müstear ada rastlanmadığı, bu yüzden de özgün şeklinin yay ayraç içinde verildiği belirtilmektedir. Ancak söz konusu yay ayraçta hiçbir ifade yer almamaktadır. Üstelik söz konusu paragraftaki “mecmû‘a-i kasâ'id” tamlaması da “mecmû‘a-yı kasâ'id” biçiminde yanlış okunmuştur.

Dolayısıyla söz konu çalışmanın ikinci baskısında metnin yeniden gözden geçirilerek bu ve benzeri eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.

